

НЕПОЗНАТИ ИЗВОР О ПОКУШАЈУ ЗАУЗИМАЊА БЕОГРАДА ПОЧЕТКОМ 1788. ГОДИНЕ

Забелешке учесника појединих догађаја у нашој историографији ни до данас нису у потпуности проучене. Оне, међутим, скривају понекад занимљиве, често драгоцене податке о збивањима наше прошлости и проналазе се на местима где их истраживач не би ни очекивао. Такав је случај са архивом породице Турански, која је припадала племству Земплинске жупаније у североисточној Угарској. Војници по позиву, чланови ове породице вековима су учествовали у ратовима, које је Хабсбуршка монархија водила по свим бојиштима Европе. Војевање појединих Туранских оставило је трага и у њиховом породичном архиву у којем су се сачувала писма, која су поједини чланови ове племићке породице, у различито време, упућивали са ратишта својим рођацима. Тај драгоцен архив депонован је између два рата у Мађарски земаљски архив, где је почетком 1945, приликом опсаде Будимпеште, великим делом уништен.¹ Утолико већу вредност има дело „Историја породице Турански“ које је објављено 1938. године, дакле — пре уништења поменутог архива.² За нашу историјску науку та је књига драгоцене јер садржи доста занимљивих података о операцијама у току аустријско-турског рата 1788—1791. године, који је код нас познат под именом Кочине крајине.³ Аутор поменуте књиге доноси одломке из писама Николе II Туранског, у којима он извештава своје о току операција аустријске војске против Турака. Тако је 14. II 1789. године, писмом из Новог Сада,

известео оца да су га унапредили за заставника и затражио од њега 300 форинти за официрску опрему. Неколико месеци доцније, такође га је обавестио о пребацивању своје јединице, Надаждијеве регименте, из Сомбора за Градишку, а почетком августа, саопштио му је вести о судбини неких заједничких познатика.⁴

Све то не би имало за нашу па ни за општу историју неког већег значаја, те читава преписка Николе Туранског не би привлачила нашу пажњу, да се у једном од његових писама није дотакао акција Аустријанаца око заузимања Београда почетком 1788. године. Ради се о добро познатом покушају, да се Београд заузме на препад. Идеја о заузимању Београда на препад била је стално присутна у ратним плановима Аустрије 18. века. Кад је осамдесетих година тог столећа рат с Турском био на помолу, аустријска команда оживела је те своје планове. С обзиром на стратешки значај Београда и ефекат који би његово заузимање имало у даљем вођењу рата, Аустријанци су посветили пуну пажњу извођењу тог подухвата. Аустријска врховна команда стала је на становиште да је то најподеснији начин да се домогне града. Још пре избијања рата, децембра 1787. учињен је покушај да се Београд освоји на тај начин. Међутим, због тешких метеоролошких и хидролошких прилика, тај покушај је пропао. Наиме, због великог водостаја, војска се није могла одједном укрцати код Нових Бановаца, где је било њено зборно место, него је полазила

етапно, један одред за другим. Због јаког ветра и густе магле, акција се одвијала неповезано, лађари су изгубили оријентацију, па се лађе нису могле сконцентрисати на одређеном месту.

Све је то у историографији добро познато.⁵ Турански се у свом писму, насталом у Сремским Карловцима 17. јануара 1788. године, осврће и на те догађаје. Али, за неуспех аустријске војске, он наводи други узрок. По њему, за пропаст су били криви лађари, који су се напили и са кашњењем допловили.⁶

Тешко је улазити у тачност овог саопштења. Његова тенденција пре открива субјективно тумачење једног од учесника, него објективну истину. Мало је вероватно да је један нижи официр докучио стварне разлоге негативног исхода, тог доста сложеног подухвата под Београдом. Много је вероватније, да је верзија Туранског једна од оних уобичајених прича, које увек колају међу обичним војницима, па чак и међу нижим официрима у случају неуспеха неке акције. У таквим случајевима обично се проналази кривац; овом приликом били су то „пијани лађари“.

Међутим, и после овог неуспеха, аустријска команда није одустајала од своје

намере да Београд заузме на тај начин. Истог дана, кад је Никола Турански писао то писмо, 17. јануара 1788. изведен је други покушај заузимања Београда. Као да Турански алудира на ово, пишући свом брату да ће ускоро чути велике новости. Али, ни други покушај није донео резултате.⁷ Ако је веровати Туранском, Турци су у међувремену утврдили град са 50.000 војника, па су Аустријанци почели да увиђају потребу систематске опсаде Београда. Турански, међутим, у томе није учествовао, јер је заједно са својом региментом, преко Новог Сада и Сомбора био пребачен на босанско ратиште, где је, под командом генерала Лаудона, учествовао у нападу на Бихаћ и заузимању Босанске Градишке. Након завршетка борби у Босни Турански је са својом јединицом прекомандован на бојиште у Влашку. Том приликом, он се нашао у Београду, почетком 1790. године.⁸

Иако одломци из писама Николе II Туранског не доприносе у већој мери познавању ове епизоде аустро-турског рата 1788—1791. године, они бацају занимљиву светлост на схватања учесника тих догађаја. Проучавање таквих, наизглед ситних вести, може да допринесе бољем упознавању менталитета појединих фактора који су деловали на нашем подручју.

НАПОМЕНЕ

¹ D. Kosáry. *Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába* I, Budapest, 1970, 754.

² L. Thuránszky, *A Thuriki (recte thurapataki) és komjathnai Thuránszky család története és leszármazása, Sátoraljvánhely*, 1938, 243.

³ Душан Пантелић, *Кочина Крајина*, Београд, 1930.

⁴ L. Thuránszky, н. д., 143 (ћирилица).

⁵ Душан Пантелић, *Аустријски покушаји за освојење Београда 1787. и 1788. године*, Глас Српске краљевске академије, XCVIII, Београд 1921, 42—43 (ћирилица).

⁶ L. Thuránszky, н. д., 143.

⁷ Душан Пантелић, *Аустријски покушаји* (ћирилица), 61—62, 66; L. Thuránszky, н. д., 143.

⁸ L. Thuránszky, н. д., 143.

AN UNKNOWN SOURCE DEALING WITH THE TRIAL OF CAPTURING
BEOGRAD AT THE BEGINNING OF 1788

Dorđe Gavanski

In this paper the author gives consideration to an occurrence from the Austrian-Turkish war 1788—1791. In this connection he makes use of the data taken from a letter of Nikola Turanski which is preserved in excerpts. In this letter Turanski informs his relatives about the trial of the Austrian headquarters in December 1787 to take Beograd by assault. After Tu-

ranski's account, this try failed because the boatmen, who had to transport the Austrian troops to Beograd, were drunk.

The author of this article does not agree to this statement, but in his opinion the letter concerned gives an interesting insight in the atmosphere in the Austrian camp at Beograd in the winter of 1787—1788.